

MARLEEN BOEN
KATRIN VAN BLADEL
ANNELIES QUAEGBEUR

LEVENSWIEL

Ontdek je waarden als sleutel tot bewuste
loopbaan- en levenskeuzes

ACHTERGRONDARTIKEL: Waarden versus normen

De begrippen 'normen' en 'waarden' zijn vaak niet duidelijk gedefinieerd en worden daardoor vaak verkeerd en door elkaar gebruikt. Het zijn echter geen synoniemen en ze hebben een verschillende en duidelijk afgebakende betekenis.

Waarden

Waarden zijn de achterliggende idealen en motieven voor normen. Bij waarden moeten we denken aan zaken als *gerechtigheid, liefde, vrijheid* en *gelijkheid*. Het zijn de motieven en idealen waarop de concrete normen gebaseerd zijn. Het zijn ook de grootheden die met de normen bereikt willen worden. Er zijn normen en regels om idealen (waarden) te bereiken.

Ethische waarden zijn zaken die belangrijk zijn omdat ze goed zijn uit zichzelf. Het zijn universele waarden, ze gelden overal en altijd.

Waarden liggen ten grondslag van ons gedrag en oefenen invloed uit op hoe we reageren. Hun bron is diepgeworteld en complex. Het is moeilijk om waarden echt te veranderen. Het is daarom nuttig om te weten wat je persoonlijke waarden zijn en te begrijpen welke invloed ze hebben.

Door ons bewust te zijn van onze waarden, kunnen we ons gedrag, stress en frustraties die we ondervinden als onze waarden in het gedrang komen, beter begrijpen en eventueel keuzes maken of grenzen stellen.

De bronnen van onze waarden

De waarden in onze samenleving komen uit verschillende bronnen:

- Christelijke waarden komen uit de Bijbel. In de Bijbel is de liefde de belangrijkste waarde.
- Joodse waarden komen uit de Torah. In de Torah is rechtvaardigheid de belangrijkste waarde.
- Islamitische waarden komen uit de Koran. In de Koran is onderwerping aan de wil van God de belangrijkste waarde.
- Liberale waarden zijn ontleend aan het gedachtegoed van de Verlichting. Binnen deze traditie is vrijheid een belangrijke waarde.
- Socialistische of Sociaal-Democratische waarden zijn afgeleid van het socialisme. Binnen deze traditie is vooral de gelijkheid een belangrijke waarde.

Normen

'Normen' komt van het Latijnse woord 'norma', hetgeen winkelhaak, richtsnoer, maatstaf of regel kan betekenen.

Normen zijn concrete richtlijnen voor het handelen. Ze vormen de verbinding tussen de algemene waarden (zoals vrijheid, rechtvaardigheid) en de concrete gedragingen; het zijn opvattingen over hoe men zich wel of niet moet gedragen in concrete omstandigheden. Normen zijn gedragsregels; ze regelen het dagelijkse sociale verkeer.

Uit één waarde kunnen meestal meerdere normen worden afgeleid, die onderling zelfs kunnen botsen. De waarde 'respect voor het menselijk leven' impliceert voor sommigen dat geweld onder geen voorwaarde is toegelaten, anderen vinden dat wettige zelfverdediging daarmee te verenigen valt, nog anderen oordelen dat het bewust doden van mensen tijdens oorlogshandelingen met die waarde overeenstemt.

De belangrijkste normen zijn wetten en mores (zedes of morele normen). Christelijke en Joodse normen zijn ondermeer weergegeven in de tien geboden, Islamitische normen zijn beschreven in de Sharia, liberale, socialistische en sociaal-democratische normen zijn de (democratisch) vastgestelde regels zoals grondrechten en wetten. Omdat ze zo belangrijk zijn voor het voortbestaan van een samenleving, worden 'mores' vaak in wetten gegoten en door formele instanties zoals politie en gerecht gecontroleerd en gesanctioneerd. We kunnen kort zeggen dat alle normen voort komen uit religie of levensovertuiging.

Impliciete normen

'Folkways' of gebruiken zijn zwakkere normen, met een geringe mate van afdwingbaarheid en sanctionering. 'Folkways' sturen het dagelijkse handelen, zoals: welke kledij te dragen voor welke gelegenheid, wat waar hoe te eten, de duur van het oogcontact. Ze zijn vrij tijdsgevoelig, onderhevig aan modes. Indien een 'folkway' wordt overtreden, vormt dit geen maatschappelijk probleem, zolang de dagelijkse interactie daardoor niet grondig wordt verstoord. Afwijking wordt slechts gesanctioneerd door informele middelen zoals ridiculisering of gelach.

Positief en negatief geformuleerde normen

Normen kunnen positief zijn (geboden) of negatief (verboden). Ze kunnen een verschillende reikwijdte hebben: ze kunnen gelden voor iedereen in een bepaalde maatschappij, slechts in bepaalde sociale groepen gangbaar zijn of vrij te kiezen. Verschillen inzake precisie betekent dat normen niet noodzakelijk exacte gedragsvoorschriften zijn, maar gewoon grenzen kunnen stellen aan mogelijke gedragingen. Vaak gaat het over ongeschreven regels. Zo bestaat er geen handleiding die zegt hoe je je in de lift moet gedragen, maar de meeste mensen gedragen zich toch hetzelfde. Ze kijken vooruit, raken elkaar niet aan, praten of lachen niet, lezen de nummers van de verdieping. Ook hebben wij geen geschreven regels die aangeven hoe groot de fysieke afstand moet zijn tussen mensen wanneer zij in gesprek zijn, of hoe lang je een gesprekspartner in de ogen kan kijken zonder dat deze het vervelend vindt. Toch deinzen we terug als een vreemde binnen onze 'persoonlijke afstand' komt en vermijden we het van andere mensen te lang te fixeren. Zo zijn er duizenden sociale spelregels die ons gedrag sturen. Hoe meer overeenstemming er is over een norm, hoe dwingender deze lijkt te zijn.

Normen zijn sterk afhankelijk van iemands religieuze, culturele, sociale en maatschappelijke achtergrond. Wat binnen de ene context als volstrekt verwerpelijk wordt beschouwd, kan in een andere context betekenisloos zijn of zelfs positief gewaardeerd worden. Het kan dus voorkomen dat twee verschillende groepen eenzelfde feit totaal tegenovergesteld waarderen. Dit leidt dan vaak tot heftige, emotionele conflicten.

Wetgevende of regulerende normen

Normen kunnen in sommige gevallen juridisch afdwingbaar zijn, maar zijn voor bedrijven veeleer een technisch hulpmiddel. Ze geven bijvoorbeeld aan welke specificaties moeten worden nageleefd voor producten, materialen of diensten. In het kader van de Europese wetgeving is het gebruik van geharmoniseerde normen de eenvoudigste manier om aan te tonen dat de producten die op de markt gebracht worden, voldoen aan de Europese Richtlijnen.

Bijvoorbeeld:

- **Internationale normen:** ISO-normen (ISO 9000, ISO 9001, ...)
- **Europese normen:** Europese normen in verband met milieu en veiligheid die geleidelijk worden vervangen door Europese wetten
- **Belgische normen:** NBN + code: voor alle industrietakken is er een online catalogus beschikbaar bij het BIN